

Nr 4
December
1997

I detta nummer:

- Debatt
- Ryska risker
- Pugwash 40 år

Nytt från Forskare och Ingenjörer mot Kärnvapen

ISSN 0281-8051

Adress:

Föreningen Svenska
Forskare och Ingenjörer
mot Kärnvapen
Box 163 65
103 27 STOCKHOLM

E-mail, webadress:

fimk@algonet.se
<http://www.algonet.se/~fimk>

PG 22 06 03-5

Ansvarig utgivare och chefredaktör:

Stefan Andersson
Tel 046-12 02 89
Fax 046-13 81 44
stefan-a@oden.se

Grafisk form:

A Stenbergs Text & Form AB

Adressändring anmäls till
vår registerhållare:

PROGEK
Box 31003
400 32 GÖTEBORG
Fax: 031-24 38 10

Vid adressändring måste
adressatnumret anges – se
överst på etiketten. Om
detta saknas, ange att änd-
ringen gäller medlem
i föreningen.

Jan Prawitz:

Sveriges profil syns mindre

”Sveriges låga profil i nedrustningsfrågor” är rubriken på en artikel av Stefan Björnson i Nytt nr 3/97. Han vill sätta Sverige på kartan igen vad gäller kärnvapennedrustning.

Han har rätt i att Sverige syns och märks mindre nu än på Alva Myrdals tid. Men det är fel att Sverige ligger lågt. I själva verket arbetar de svenska förhandlarna hårdare idag än på 60- och 70-talen, då vi märktes mer. Med bättre konkreta resultat dessutom, bl. a. i fråga om kärnvapenprovstopp och förbuden mot kemiska och biologiska vapen.

Skillnaden i synlighet beror på en kombination av flera faktorer. De viktigaste är ändrat världsläge, EU-medlemskap och brist på symbolperson.

I. Efter det kalla krigets slut är nedrustning inte längre lika uppseendeväckande. Varje drag i förhandlingarna är idag inte förstasidesnytt. Men efter 1988 avlöstes dittillsvarande kapprustning av en exempellös skrotning och indragning av kärnvapen.

Det är främst kärnvapenmakternas förtjänst. Men Sverige har inte latat sig. Förra årets provstopp grundades på upprepade svenska avtalsutkast. Kontrollförhandlingarna hade svensk ordförande, och Sverige är nu ledande vid uppbyggnaden av det nya kontrollsystemet.

1991 deklarerade USA och Sovjetunionen ömsesidigt att alla taktiska kärnvapen skulle dras tillbaka från militära förband och

från örlogsfartyg och att hälften skulle skrotas; en åtgärd som är viktigare för småstater som Sverige än de mer omskrivna START och START II. Men dessa deklarationer vilar juridiskt på lösan sand och kan ändras när som helst. Därför föreslog utrikesministern i februari 1996 att de skulle fästas på juridiskt bindande papper. Inte ett knyst i tidningarna. Men bakom kulisserna har Sverige gjort desto mer. Och när presidenterna Yeltsin och Clinton träffades i Helsingfors i mars 97, kom man överens om att se över saken – ett vackert resultat för vår tanke.

II. Fram till 1990 ingick Sverige i den alliansfria gruppen av övervägande u-länder vid nedrustningskonferensen. Vi hade och har goda kunskaper beträffande kärnvapen- och andra frågor. De ofta sämre lottade alliansfria staterna litade på vår kompetens och vår objektivitet. De har majoritet i FNs Generalförsamling och satte regelbundet de svenska förslagen ”på kartan”, antingen det föll stormakterna i smaken eller inte. Detta skedde öppet med publicitet som följd. Men under det kalla kriget blev det sedan si och så med dessa majoritetsförslags konkreta genomförande.

Som EU-medlem efter 1995 för Sverige först fram sina förslag inom EU-kretsen av kompetensmässigt jämbördiga stater. Där stöts och blöts de i slutna rum tills EU talat sig samman, varefter EUs ordförandeland –

(forts. nästa sida)

Alva Myrdal

Inga Thorson

Maj Britt Theorin

?

(forts.)

när detta skrivs Luxemburg – presenterar det nu gemensamma förslaget för världen, vilket dock inte hindrat 'all-egang' i några viktiga frågor som uppföljning av Canberra-kommissionen. Men totalt sett syns Sverige mindre. Samtidigt har våra förslag fått större politisk tyngd och deras väg till genomförande är kortare än under det kalla kriget.

III. Den svenska nedrustningspolitikens synlighet bars länge upp av en politiskt tillsatt "symbolperson" – Alva Myrdal (1962-73), Inga Thorsson (1974-82) och Maj Britt Theorin (1983-91). Dessa framstående kvinnor var ordförande i den svenska nedrustningsdelegationen, som hade till uppgift att bevaka nedrustningsfrågorna, att leda vår förhandlingsinsats och att ge råd till regeringen.

Efter 1992 finns ingen särskilt utsedd symbolperson. Nedrustningsdelegationen fick en tjänsteman som ordförande. Dess syfte blev nu istället att informera riksdagen om regeringens politik. Efter 1994 har delegationen inte sammanträtt alls. Numera formas nedrustningspolitiken som en av flera frågor i samspelet mellan utrikesministern och riksdagens utrikesutskott. Men det syns mindre.

Denna utveckling har gjort det allmänt svårare för NGOs att följa med vad som händer. Och framför allt att bedöma när och till vem man skall föra fram sina synpunkter. Om nedrustningsfrågorna skall bli lika synliga som förr, måste den intresserade idag göra det själv utan draghjälp av någon symbolperson. Personligen anser jag att NGOs är på god väg att göra just det, åtminstone på den internationella arenan. Flera NGOs har fått Nobels Fredspris. Men det kräver mer än förr. Vill NGOs bli en faktor i politiken, måste man skaffa sig egen specialistkompetens, ta fram egna detaljerade ståndpunkter och sedan lobba för dem på bred front, t ex via debattartiklar och kontakter i politikens sfär.

Alva Myrdal sa ofta i sina offentliga tal att vill man förstå frågorna måste man själv läsa in dem. Själv lärde hon sig tillräckligt med kärnfysik för att klara provstopps- och spridningsfrågorna lika bra som sina experter.

Jan Prawitz
Medlem av Sveriges
nedrustningsdelegation 1962 – 1992
prawitz@ui.se (Jan Prawitz)

Replik:

Tack, Jan Prawitz, för ditt initierade inlägg.

Alla som är engagerade i fredsfrågor i Sverige torde välkomna att Sveriges representanter jobbar effektivt i det tysta för att uppnå de mål vi eftersträvar. Man kan dock konstatera att nivån på representationen gradvis trappats ned: från statsrådet Alva Myrdal till statssekreteraren Inga Thorsson till ambassadören Maj Britt Theorin och nu till en anonym tjänstemannanivå.

Om de frågor som behandlas får en så undanskymd plats att allmänheten inte

märker av dem måste man fråga sig vad och vilka som skall driva på. Här har vi som oberoende organisation en roll att fylla. För att kunna göra detta krävs – som Jan Prawitz påpekar – gediget kunskande och engagemang. Alla förslag välkomnas vad gäller kunskapsområden att satsa på och konstruktiva åtgärder att vidta.

Stefan Björnson

Fotot på Inga Thorson är taget av Lars G Lindskog, mediarådgivare i SLMK (Läkare mot kv).

Bilden av Alva Myrdal är hämtad från:

Essay: Heroines for Peace

<http://www.nobel.se/essays/heroines/index.html>

Bilden av Maj Britt Theorin är hämtad från:

Our President is Dr Maj Britt Theorin

<http://www.3.itu.ch/ipb/ipbinfo/mbt.htm>

Ordförandespalten – om löss och människor

En god vän till mig, bosatt i Kalifornien, hade problem med termiter i sitt hus och tog in offerter på åtgärder för att utrota dem. Ett förslag gick ut på att packa in huset i plast och gasa på. Ett annat var att köra med mikrovågsstrålning utrustning utmed alla väggar och balkar. Ett tredje var att i stort sett riva isär huset och göra rent. Han fastnade visst för mikrovågorna.

Vid den senaste Irakkrisen framstod det som ett hot att Iraks regim skulle kunna låta bomba Israel med gasbomber. De israeliska styresmännen lät hälsa tillbaka att man i så fall skulle neutronbomba irakiska städer. I varje fall skulle Israel inte visa samma återhållsamhet med bombande som vid förra tillfället. Detta innebär att civilbefolkningen i bägge länderna står som gisslan under hot att behandlas som någon sorts insekter som skall utrotas – med gas, strålning, söndersprängning. Tiotusen ihjälgasade i Haifa vedergälls med femtiotusen neutronstrålade i Bagdad, etc, etc.

Det känns otäckt att retoriken vid en kris så pass snabbt kommer in på användande av massförstörelsevapen och massivt dödande som medel i ett eventuellt krig. Vid tiden för första världskriget hade dödandet vid fronterna tagit formen av en industriell process som med kulsprutor, granater och gas förvandlade män-

niskor av kött och blod till avfall. I andra världskrigets förintelsläger behandlades människorna som en råvara innan de utrotades i en ännu mer infernalisk process. Det massiva bombandet av städer, där hundratusentals dog, ger en försmak av med vilka medel ett krig idag skulle komma att föras. Om vi inte får bukt med massförstörelsevapnen och de doktriner som rättfärdigar deras användande är risken uppenbar att människor kommer behandlas som löss där utrotnings-siffrorna räknas i miljontal.

I det här numret av "Nytt" kan du läsa om några av de aktiviteter som planeras och pågår för att nå detta nödvändiga mål. Pugwash fortsätter oförtrutet med sitt arbete för att informera och påverka. Sveriges officiella representanter arbetar fortfarande aktivt för fred och nedrustning, låt vara dock mer undanskymt än tidigare. Flera organisationer strävar efter att risken för kärnvapenkrig av misstag skall minskas genom att anloppstiden inför ett massivt angrepp förlängs. I bästa fall kan ett samarbete för storskalig nedrustning och skrotning av massförstörelsevapen etableras mellan supermakterna. Svenska Forskare och Ingenjörer mot Kärnvapen är med i denna utveckling till en liten del, men helheten består ju av även små delar.

Stefan Björnson

Kärnvapenkrig av misstag – ett kvardröjande hot

Den 25 januari 1995 dök en blipp upp på ryska militärens radarskärmar. En raket, avfyrad utanför Norges kust! Från en amerikansk ubåt, kanske? Riktad mot Moskva med åtta kärnvapenstridsspetsar? Jeltsin fick larmet och aktiverade för första gången den ”kärnvapenväska” som ger avfyrningskoderna. Det hängde på minuter att hinna ge ordern. Ungefär åtta minuter senare stod det dock klart att raketerna intagit en mindre hotfull bana, så larmet blåstes av. Senare visade det sig ha handlat om en forskningsraket. Information om den planerade uppskjutningen hade lämnats, men förvarningen hade inte nått de rätta öronen.

Under 80-talet ordnade vår förening och Yrkesgrupper mot Kärnvapen ett flertal konferenser kring temat om kärnvapenkrig som kunde uppkomma av misstag. Med den höga beredskap som rådde för att kunna vedergälla massiva kärnvapenangrepp – med massiva kärnvapenangrepp – sågs risken som uppenbar att

en felbedömning skulle kunna utlösa domedagskriget. Den händelse som beskrivs ovan visar att risken fortfarande finns kvar.

I en artikel i novembernumret av Scientific American redogör ett antal amerikanska forskare för de system som är operativa med 15 minuters varsel i såväl USA som Ryssland. Till bilden hör att de ryska systemen är defekta i flera av leden från varning till beslut, ordergivning och verkställande. Fortfarande står 2000 respektive 3500 interkontinentala robotar beredda att avfyra från USA och Ryssland med 25 minuters flygtid över Nordpolen mot sina mål. Amerikanska Trident-ubåtar kan inom 15 minuter skjuta upp cirka 1000 stridsspetsar och ryska ubåtar kan svara med mellan 300 och 500. Sammanlagt håller de båda supermakterna över 5000 kärnvapen vardera i högsta beredskap att kunna avlossas inom en halvtimme.

Samtidigt är det uppenbart att i varje fall Rysslands kontroll över dessa system lider av allvarliga och tilltagande brister. Det handlar om uteblivna löner till personalen, bristande utbildningsinsatser, försummat underhåll – ja rentav att strömmen till kärnvapenbärare bryts på grund av obetalda räkningar. Några liknande rapporter finns inte rörande situationen i USA, men blotta hotet därifrån motiverar Rysslands regering att upprätthålla sin beredskap mot överraskningsanfall.

En av de viktigaste och mest näralliggande åtgärderna för att förebygga kärnvapenkrig är att se till att förlänga den tid det tar att göra vapnen klara för avskjutning. Det är en ren fantasi att förutsätta att världens ledare på en halvtimme skall kunna fatta underbyggda beslut om att avfyra tusentals missiler. Konsekvenserna av detta undgår de flestas mörkaste fantasier.

En 40-åring i farten

I augusti i år firade Pugwash-rörelsen sitt 40-årsjubileum med en konferens i Lillehammer i Norge. Denna internationella sammanslutning av forskare för fred blev mer känd i och med att den tilldelades Nobels fredspris år 1995. Under de närmaste fem åren kommer kärnvapenfrågorna att fortsätta vara prioritet nummer ett för Pugwash. Målet är att kärnvapnen skall vara helt och hållet avskaffade inom de närmaste två decennierna, som längst. Andra mål för organisationen är att avlägsna hotet från kemiska och biologiska vapen, att begränsa internationell vapenhandel (speciellt med förbud mot personminor), att motverka uppkomsten av krigssituationer

rent allmänt och speciellt de sociala förhållanden som ökar riskerna för krig samt slutligen att stärka de Förenta Nationerna och liknande fredsfrämjande organisationer.

Upptakten till rörelsen är att i juli 1957 samlades en grupp vetenskapsmän från ett flertal länder i den lilla staden Pugwash i Nova Scotia. Ämnet för konferensen var att informera om de faror som uppkommit till följd av utvecklingen av massförstörelsevapen. Behovet av detta har tyvärr inte minskat.

I samband med fredspriset år 1995 formulerade ”Student Pugwash” i USA följande Hippokratiska ed för forskare:

”Jag lovar att arbeta för en bättre värld där vetenskap och teknik utnyttjas på ett socialt ansvarsfullt sätt. Jag kommer inte att använda min utbildning för något syfte som är avsett att skada mänskliga varelser eller miljön. Under min yrkesverksamhet kommer jag att beakta de etiska aspekterna på mitt arbete innan jag agerar. Trots att de krav som ställs på mig kan vara höga undertecknar jag denna deklaration för att jag inser att individuellt ansvar är det första steget på vägen mot fred.”

Avsändare:
Föreningen Svenska
Forskare och Ingenjörer
mot Kärnvapen
Box 16365
103 27 STOCKHOLM

**Begränsad
eftersändning**
Vid definitiv eftersändning
återsänds försändelsen med
nya adressen på baksidan

B
**Förenings-
brev**

Höganrikat uran – dags att handla!

I en artikel i "The Bulletin of the Atomic Scientists" manar professor Francesco Calogero, en av ledarna inom Pugwash-rörelsen, på att USA skall fullfölja ett avtal om att köpa upp ca 500 ton höganrikat uran från Ryssland. Denna affär om 12 miljarder dollar skulle drastiskt minska risken för att kärnvapenmaterial kom på drift. Samtidigt skulle Ryssland få medel att gå vidare med destruktion av sina kemiska vapen. USA skulle få in material till sin kärnbränslecykel genom utspädning av uranet med U238.

Tyvärr har detta avtal, som ingicks år 1991, gått i stå. Läget är inte sådant i USA att kongressen skulle godkänna 12 miljarder i anslag för ändamålet. Massmedia har svårt att täcka en så pass teknisk fråga som vad det innebär att blanda ut höganrikat vapenuran till låganrikat kärnkraftsbränsle.

Calogero påpekar dock att risken är uppenbar att någon del av detta material – som totalt skulle räcka till mellan 10 och 50 tusen bomber – kommer i orätta hän-

der. Man kan föreställa sig effekterna av och reaktionerna på om sprängattentaten mot World Trade Center i New York och förvaltningsbyggnaden i Oklahoma gjorts med kärnladdningar. I så fall, säger Calogero till slut, riskerar politiker-na att ställas inför frågan: "Varför agerade ni inte för att förebygga denna katastrof vid en tid när det hade varit enkelt att göra det?"

Vem har omdöme?

Vid sitt besök här i Sverige nyligen uttalade Boris Jeltsin att Ryssland avser att ensidigt skära ned kärnvapenarsenalen och minska militära förband med 40%. Detta medförde att man ifrågasatte hans omdöme och verklighetskontakt.

Eftervärlden kommer nog att värdera vårt tids politikernas omdöme och verklighetskontakt annorlunda vad gäller militärbudgetar och kärnvapen.

Stefan Björnson

Gott 1998!

*önskas medlemmar
och läsare*

Aktuella webadresser:

Abolition 2000 Menu:

<http://www.web.apc.org/~pgs/pages/a2000.html>

The Bellona Foundation: Russia:

<http://www.ngo.grida.no/ngo/bellona/ehome/russia/index.html>

Bulletin of Atomic Scientists:

<http://www.bullatomsci.org/>

Center for Nonproliferation Studies:

<http://cns.miis.edu/>

Ines:

<http://www.mindspring.com/~us016262/ines.html>

Inesap:

<http://www.th-darmstadt.de/ze/ianus/inesap/>

NGO links:

<http://www.igc.apc.org/disarm/ngolinks.html>

Nuclear Age Peace Foundation:

<http://www.napf.org/>

Science and Engineering Ethics:

<http://www.cableol.co.uk/opragen/>

Scientists for Global Responsibility:

<http://www.gn.apc.org/sgr/>

Svenska Freds- & Skiljedomsfören:

<http://www.svenska-freds.se/>